

พัฒนาการของหนังสือ เรียนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย

นางสาวสุณีพร หงษ์สมบูรณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปรัชญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต

ภาควิชามัธยมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2532

ISBN 974 - 576 - 673 - 9

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

15492

I10305221

DEVELOPMENT OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOK
AT THE SECONDARY EDUCATION LEVEL IN THAILAND

Miss Chuleeporn Pongsomboon

ศูนย์วิทยทรัพยากร

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements
for the Degree of Master of Education

Department of Secondary Education

Graduate School

Chulalongkorn University

1989

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พัฒนาการของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย
โดย นางสาวสุลัทพร พงษ์สมบูรณ์
ภาควิชา มัธยมศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรราชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลาวัณย์ วิทยาทุตติกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลย์ ทานิช)

คุรุชนวิทยานิพนธ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุลีพร พงษ์สมบัติ : พัฒนาการของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย (DEVELOPMENT OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS AT THE SECONDARY EDUCATION LEVEL IN THAILAND) อ.ที่ปรึกษา : ศศ.พิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์, 357 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาพัฒนาการของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่หลักสูตรฉบับแรก พุทธศักราช 2438 ถึงหลักสูตรปัจจุบัน การศึกษานี้เน้นเฉพาะพัฒนาการของเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือเรียน สำหรับรายวิชาบังคับที่กำหนดไว้ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ที่พัฒนาโดยกระทรวงศึกษาธิการ

จากการศึกษาพัฒนาการของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางสังคมศึกษาและการเขียนหนังสือเรียน พบว่าพัฒนาการของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ในช่วง พ.ศ.2438-พ.ศ.2498 เริ่มจากการสอนสอดแทรกในวิชาภาษาไทย ซึ่งหลักสูตรกำหนดให้อ่านพงศาวดาร ต่อมาจึงได้นำเนื้อหาจากพงศาวดารมารวมกับวิชาภูมิศาสตร์แล้วจึงได้พัฒนาเป็นวิชาประวัติศาสตร์ไทย เฉพาะซึ่งมีเนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยและชาติอื่น และมีวิชาอื่น ในหมวดสังคมศึกษาได้แก่ วิชาภูมิศาสตร์และจรรยา ในช่วง พ.ศ.2503-2520 แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2503 ได้เน้นความสำคัญของพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จึงได้เพิ่มเนื้อหาวิชาดังกล่าวในหนังสือเรียนสังคมศึกษา ในช่วงการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาในปี พ.ศ.2521 และ พ.ศ.2524 ต่อมาจนถึงปัจจุบันโดยมีการบูรณาการเนื้อหาวิชาจากแนวคิดที่สำคัญในวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาสังคมศาสตร์เข้าด้วยกัน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาจึงได้รับการเปลี่ยนแปลงตลอดมา เป็นระยะเพื่อให้สัมพันธ์กับเป้าหมายทางการศึกษาของรัฐ แนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษาที่สำคัญของประเทศและสภาพการณ์ของบ้าน เมืองในระยะเวลา นั้น ๆ

ส่วนวิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา มีลักษณะเป็นการแยกเนื้อหาในหนังสือเรียนเฉพาะรายวิชาในระยะแรก และเป็นการจัดหมวดหมู่เนื้อหาวิชาตามแนวคิดหลักในหมวดสังคมศาสตร์ในระยะต่อมา และบูรณาการเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในเล่มเดียวกัน แต่วิธีการเขียนส่วนใหญ่ยังคงเป็นการ เสนอรายละเอียดของข้อเท็จจริงในแต่ละวิชา มีหนังสือเรียนบางส่วน เท่านั้นที่เสนอแนวคิดที่สำคัญในสาขาสังคมศาสตร์ เชิงบูรณาการที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความคิดเชิงวิพากษ์ ผลการวิจัยยังพบว่า สิ่งที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดลักษณะและคุณภาพของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ได้แก่ วัตถุประสงค์ของหลักสูตรและหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพหนังสือเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

ภาควิชามัธยมศึกษา.....
สาขาวิชา การสอนสังคมศึกษา.....
ปีการศึกษา 2531.....

ลายมือชื่อนิติคน ๑๕-๑๕.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

CHULEEPORN PONGSOMBOON : DEVELOPMENT OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS AT THE SECONDARY EDUCATION LEVEL IN THAILAND : THESIS ADVISOR : ASST. PROF. PIBULSRI WASSANASOMSIT, 357 PP.

The purpose of this research was to study the development of social studies textbooks at the secondary education level in Thailand since the first curriculum, B.E. 2438 up to the present curriculum. This study focussed on the development of content and the presentation of content in the textbook of each required subject as appeared in the curriculums developed by the Ministry of Education.

In studying the development of social studies textbooks by historical method and interviewing some authorities in the area of social studies education and textbook writing, it was found that according to the curriculum of B.E. 2438 up to B.E. 2498 the textbooks development began with the integration of historical content with Thai textbook "Pongsawadarn" later, Pongsawadarn was combined with Geography and then it was developed to be History textbook which had the historical content of Thai and other nations. There were also Geography and Ethic in the field of social studies. During the second period of B.E. 2503 - B.E. 2520, the National Education Plan of B.E. 2503 emphasized the economical, social and political development, therefore the social studies textbooks included main ideas of those matters in the content. During the peroid of B.E. 2521-B.E. 2524 and up to present the social studies textbook content was the intregation of contents from various disciplines within the social sciences in order to serve the objective of application of knowledge to everyday life of the learners. Therefore the social studies content had been change periodically in accordance with National Goal of Education, the educational ideology of authorities in the Ministry of Education and important persons of the Country and the pertinent cirrent events as well.

The presentation of content in the textbooks were characterized by the separation of textbook for each subject in the area of social sciences during the first period, and then the corelation of main topics according to main concepts of social sciences, later on the integration of contents from various disciplines within the social sciences in the same book at present. However, the style of content presentation was still the presentation of the subject details. There were some textbooks that present the critical concepts of social sciences that would let the writers acquire the development of critical analysis. The result of this research also appeared that the social studies curriculum objectives were influenced by the characteristic and presentation of the textbook. Moreover, the textbook evaluation criteria given by the Ministry of Education was another important factore effecting the textbook quality.

ภาควิชา มัธยมศึกษา
สาขาวิชา การสอนสังคมศึกษา
ปีการศึกษา 2531

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จล่วงได้ เนื่องจากได้รับความกรุณาจากอาจารย์หลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์ อาจารย์ผู้ควบคุมการทำ วิทยานิพนธ์ที่เมตตา ห่วงใย เอาใจใส่ ตลอดจนให้คำแนะนำอันมีค่าสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ลาวัณย์ วิทยาวิมลกุล ผู้มีส่วนผลักดันความคิดและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังได้รับความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ก่องแก้ว เจริญอักษร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย หานิช ที่สละเวลาให้คำแนะนำ ตรวจสอบความถูกต้องตลอดจนขอมบพร่องในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบระลึกถึงด้วยความเคารพ และขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง ความสมบูรณ์ของการวิจัยส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้รับมติตาดิจจากศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์ ศาสตราจารย์วิลาสวงศ์ พงศบุตร ดร.สมพร จารุณี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อมรา รอดคารา อาจารย์ประไพพรรณ ไกโคยสุนทร รวมทั้งอาจารย์มาลี โดสกุล ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดกรมวิชาการ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้บริการจัดหาเอกสารประกอบการค้นคว้าในครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณพรณงาม แยมบุญเรือง คุณสมใจ อัสวประเสริฐดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดา มารดา พี่และน้อง เพื่อน ๆ ที่ให้กำลังใจ และเป็นห่วงใยผู้วิจัยเสมอมา โดยเฉพาะคุณเขาวรัตน์ หุติมานรติกุลที่ให้คำแนะนำสำหรับการวิจัย มาตั้งแต่เริ่มต้น และบุคคลที่มีอาจลิมไคที่ช่วยให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จทันเวลาคือ คุณปนัดดาและ คุณทิวากร มีสมบัติงาม คุณงามดา ตันนกุล และเพื่อน ๆ จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

สุสิทธิ์ หงษ์สมบูรณ์

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	11
ขอบเขตของการวิจัย	11
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	12
2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
ความหมายและลักษณะของหนังสือเรียน	14
หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา	28
ลักษณะของ เนื้อหา.....	28
ลักษณะของการเขียน.....	42
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา .	57
งานวิจัยภายในประเทศ	57
งานวิจัยในต่างประเทศ	81
3 ความเป็นมาของหลักสูตรและหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา .	85
หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในสมัยที่การศึกษายังไม่เป็น	
แบบแผน	85
หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในสมัยที่การศึกษาอย่างมี	
แบบแผน	95

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 พัฒนาการของ เนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือเรียน วิชาสังคมศึกษา	177
หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาคตามหลักสูตร พ.ศ. 2438- 2498	177
หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาคตามหลักสูตร พ.ศ. 2503 .. 2520	245
หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาคตามหลักสูตร พ.ศ. 2521- 2524	277
5 บทสรุป	298
บรรณานุกรม	299
ภาคผนวก	315
ภาคผนวก ก หลักเกณฑ์การตรวจหนังสือเรียนและหรือคู่มือ เอกชน	316
ภาคผนวก ข รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	322
บทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	323
ประวัติผู้วิจัย	349

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	บัญชีหนังสือซึ่งนักเรียนจะต้องมีไว้สำหรับตัวเมื่ออยู่ในชั้นต่าง ๆ พ.ศ. 2455	120
2	บัญชีแบบเรียนของกรมตำราและของบุคคลที่อนุญาตให้ใช้ได้ โรงเรียนตามหมวดหมู่และชั้นต่าง ๆ	123
3	รายชื่อแบบเรียนของกระทรวงและของเอกชน	134
4	หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตร พ.ศ. 2503	144
5	หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตร พ.ศ. 2518	156
6	หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตร พ.ศ. 2520	160
7	หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตร พ.ศ. 2521	165
8	หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตร พ.ศ. 2524	167

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ข	หมายถึง	ข่าวบันทึกเหตุการณ์
ผบ.1		เอกสารส่วนพระองค์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงมหมาลีนนท์ ประชานารถ (โรงเรียนและการศึกษา)
สร.0201	"	เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี หมวดกระทรวงศึกษาธิการ
ศ	"	เอกสารกรมราชเลขาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
ศธ.	"	เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
ร.5	"	รัชกาลที่ 5
ร.6	"	รัชกาลที่ 6
ร.7	"	รัชกาลที่ 7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย